

4. SZEKCIÓ

MAI NEVELÉSI PARADIGMÁK

(ELNÖK: RUBOVSKY RITA)

A jogászai etika oktatása a katolikus egyetemen
A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi
Karának tapasztalatai

Legal Ethics Teaching in Catholic Higher Education
Experiences from the Faculty of Law and Political Sciences
at Pázmány Péter Catholic University

L'insegnamento dell'etica giuridica nell'università cattolica
Le esperienze della Facoltà di Giurisprudenza e Scienze Politiche
dell'Università Cattolica Pázmány Péter

Komáromi László
PPKE JÁK Jogtörténeti Tanszék
habilitált egyetemi docens
ORCID: 0000-0002-2381-3755

Absztrakt

A jogászai etika oktatására számos elképzelés és gyakorlati megoldás létezik világszerte. Hogy egy-egy jogi fakultás milyen megoldást választ, függ a jogászképzésre vonatkozó külső szabályozóktól és az adott egyetemre jellemző hagyományoktól is. A legelterjedtebb megoldás az egyes jogászai hivatásrendek sajátos szakmai etikájának oktatása valamely tantárgy vagy tantárgyak keretén belül. A katolikus egyetemeknek tekintettel kell lenniük az *Ex corde Ecclesiae* apostoli konstitúcióra is (1990), amely előírja, hogy a katolikus egyetemek ne csak a szaktudományokat oktassák, hanem segítsék az egyetemi hallgatókat az egész életet átható erkölcsi elvek elsajátításában és gyakorlásában, végső soron azért, hogy elérjék életük teljességét. Ez a felfogás rokon az arisztotelészi szem-

lélettel és azzal az oktatási irányzattal, amely a szakmai etika oktatását a joghallgatók erkölcsi karakterének fejlesztéseként fogja fel. E szerint a jogász etika oktatásának célja az, hogy a leendő jogászok erős etikai attitűddel legyenek felvértezve és hivatásuk gyakorlásának mindennapjaiban felismerjék az etikai dilemmákat, valamint tudatosan és rutinszerűen keressék és válasszák az erkölcsös megoldásokat. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán az 1990-es évek közepe óta kialakult oktatási rend is arra irányul, hogy a joghallgatók erkölcsi karakterét erősítse. A tanrendben fontos szerep jut az erényetikai megközelítésnek, amely a teljes életet átható és beteljesítő erkölcsi magatartás kifejlesztését és megerősítését célozza.

Kulcsszavak: jogász etika, erényetika, jellemközponti megközelítés, jogász hivatásrendek, jogászképzés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Abstract

There is a wide range of approaches to teaching legal ethics across the world. The model adopted by any given law school is shaped by external regulatory frameworks for legal education as well as by the institution's own academic traditions. The most common approach is to teach the professional ethical standards of the various legal professions within one or more dedicated courses. Catholic universities, however, must also take into account the Apostolic Constitution *Ex corde Ecclesiae* (1990), which calls on Catholic higher education not only to transmit academic knowledge but also to support students in acquiring and practising moral principles that permeate the whole of human life and ultimately lead towards its fullness. This understanding is closely related to the Aristotelian tradition and to educational approaches that view the teaching of professional ethics as a process of moral character formation. From this perspective, the aim of legal ethics education is to foster a strong ethical orientation in future lawyers, enabling them to recognise ethical dilemmas in their everyday professional practice and to seek out and choose ethically sound responses in a conscious and habitual manner. At the Faculty of Law and Political Sciences of Pázmány Péter Catholic University, the educational framework developed since the mid-1990s has likewise sought to strengthen the moral character of law students. Within the curriculum, a virtue-ethics approach plays a central role, focusing on the development of moral dispositions that shape conduct throughout life and give it deeper meaning.

Keywords: legal ethics, virtue ethics, character approach, legal professions, legal education, Pázmány Péter Catholic University

Abstract

Nel mondo esistono numerose concezioni e soluzioni pratiche per l'insegnamento dell'etica giuridica. La scelta adottata da una determinata facoltà di giurisprudenza dipende sia dalle normative esterne che regolano la formazione dei giuristi, sia dalle tradizioni proprie dell'università. La soluzione più diffusa consiste nell'insegnamento delle specifiche etiche professionali dei diversi ordini giuridici nell'ambito di uno o più

corsi. Le università cattoliche devono inoltre tener conto della costituzione apostolica *Ex corde Ecclesiae* (1990), che prescrive che esse non si limitino all'insegnamento delle discipline specialistiche, ma aiutino gli studenti ad assimilare e praticare principi morali che abbraccino l'intera vita, affinché possano raggiungere la pienezza. Questa concezione è affine alla prospettiva aristotelica e a quell'orientamento educativo che interpreta l'insegnamento dell'etica professionale come sviluppo del carattere morale degli studenti di giurisprudenza. Secondo tale approccio, lo scopo dell'insegnamento dell'etica giuridica è dotare i futuri giuristi di un solido atteggiamento etico, affinché nella pratica quotidiana della professione sappiano riconoscere i dilemmi morali e cerchino e scelgano consapevolmente e abitualmente soluzioni eticamente corrette. Presso la Facoltà di Giurisprudenza e Scienze Politiche dell'Università Cattolica Péter Pázmány, l'ordinamento didattico sviluppatosi dalla metà degli anni Novanta mira anch'esso a rafforzare il carattere morale degli studenti. Nel curriculum assume un ruolo centrale l'approccio dell'etica delle virtù, che punta allo sviluppo e al consolidamento di una condotta morale capace di permeare e compiere l'intera vita.

Parole chiave: etica giuridica, etica delle virtù, approccio centrato sul carattere, professioni giuridiche, formazione giuridica, Università Cattolica Péter Pázmány

1. Bevezetés

A jogtudományban és így a jogi felsőoktatásban is már-már közhelyszerű igazság, hogy a jogrend nem független a társadalom erkölcsi rendjétől, a jogászai tevékenység pedig nemcsak jogszabályok által, hanem szakmai etikai normák által is meghatározott tevékenység. Az egyes jogászai hivatásrendek saját hivatásrendi etikai kódexekkel rendelkeznek; a szakmai etika betartásának, az etikátlan magatartások szankcionálásának intézményes rendje van. A magyarországi jogász osztatlan képzés képzési és kimeneti követelményei pedig előírják, hogy a végzett jogász ismerje az általános erkölcs, valamint a jogász szakmák etikai normáit, s hogy legyen képes felismerni az etikai dilemmákat és az új morális kihívásokat.

A kérdés az, hogy egy katolikus felsőoktatási intézmény jogászképzése miként oktassa e témákat, s milyen többletet nyújtson hallgatóinak a világi megközelítéshez és a hivatásrendi etika szabályaihoz képest. Az alábbiakban először a külső-belső szabályozókat, az azok által támasztott követelményeket tekintem át. Utána röviden szemügyre veszem a különböző jogászai hivatásrendek sajátos etikai szabályait. Végül arra keresem a választ, hogy mennyiben kell sajátosnak lennie a jogászai etika oktatásának egy katolikus egyetemen, különös tekintettel az oktatás tartalmára és módszerére. Jelen tanulmányban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Ka-

rán szerzett tapasztalatokra is építék és bemutatom a jogászi etika ezen az egyetemen történő oktatásának főbb jellemzőit.¹

2. Külső-belső szabályozók, elvárások

Országonként, jogi kultúránként bizonyos mértékig eltérő lehet, hogy ki határozza meg, milyen követelményeknek kell megfelelnie a jogászképzésnek. Az Amerikai Egyesült Államokban például az Amerikai Ügyvédi Kamara (American Bar Association, ABA) mint akkreditáló ügynökség (Andrási, 2013, 3.) határozza meg a jogi felsőoktatás általános standardjait (American Bar Association, 2025). Az aktuális 301. standard előírja, hogy „a jogi fakultás szigorú oktatási programot működtet, amely felkészíti a hallgatókat arra, hogy az oklevél megszerzését követően beléphessenek az ügyvédi kamarába, valamint hogy hatékony, etikus és felelős módon részt vehessenek a jogászi hivatásban.”² Más standardok további aspektusokat adnak a jogászi hivatásban való etikus részvételhez, illetve ennek oktatásához, így az ügyfelek és a jogrendszer felé való etikai felelősségnek, valamint a jogászi etika doktrínával, elmélettel, gyakorlati képességekkel való integrálásának követelményét (302c–d, 304a(1) és 702a(7) standardok). E viszonylag absztrakt témamegjelölések és szempontok mellett az ABA konkrét hivatásrendi etikai modellszabályzatokat is alkotott mintaként a tagállami etikai kódexek számára. Az 1983-ban elfogadott és azóta többször módosított *Model Rules of Professional Conduct* (American Bar Association, 1983) az ügyfél és a jogász közötti viszonyra, a tanácsadási és képviselési tevékenységekre, az ügyfeleken kívüli egyéb személyekkel való kapcsolatra, a jogi cégekre és társaságokra, a jogászok által ellátott közszolgálati tevékenységekre (a pro bono szolgálatra és köztisztviselések betöltésére), a jogászi szolgáltatásokról szóló információközlésre (reklám) és a hivatás integritásának megőrzésére nézve tartalmaz modellszabályokat. A *Model Code of Judicial Conduct* (American Bar Association, 2020) a bírásokra és a bírójelöltekre vonatkozik és a következő négy témakört érinti: 1) függetlenség, integritás, pártatlanság és a szabálytalanság elkerülése; 2) a feladatok pártatlan, hozzáértő és gondos ellátása; 3) a személyes és bíróságon kívüli tevékenységek; 4) a politikai és kampánytevékenység elkerülése. Az amerikai egyetemeken legtöbbször a *Professional Responsibility* nevű tantárgy keretében oktatják a jogászi etikát, s e tárgy legfontosabb tartalmi elemét a *Model Rules* képezik (Andrási, 2013, 11.).

Számos országban nem hivatásrendi szervezetek, hanem állami szereplők, hatóságok feladata, hogy az egyes felsőoktatási képzések, így a jogászképzés képzési és kimeneti

¹ A szerző a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán oktatott, alább bemutatott *Keresztény erkölcs és jogászi etika*, valamint *Jogászi etikai problémák* tantárgyak oktatója. Jelen tanulmány első változata angol nyelven jelent meg (Komáromi, 2025).

² „A law school shall maintain a rigorous program of legal education that prepares its students, upon graduation, for admission to the bar and for effective, ethical, and responsible participation as members of the legal profession.”

követelményeit meghatározzák. Például Magyarországon ezt régebben jogszabályban, miniszteri rendeletben tette meg a szakterületért felelős miniszter, 2022 óta azonban nem jogszabályi formában teszik közzé az alap- és mesterképzések, így a jogász osztatlan képzés képzési és kimeneti követelményeit. A jogász osztatlan képzés képzési és kimeneti követelményei (Kulturális és Innovációs Minisztérium, 2025, 1473–1477.) mint elvárást fogalmazzák meg, hogy a jogász

- ismerje az általános, valamint a jogász szakmák etikai normáit;
- ismerje fel az etikai dilemmákat és az új morális kihívásokat;
- képes legyen érzékelni a társadalmi, etikai, jogász szakmai dilemmákat és legyen képes azok elemzésére, szintetizálására;
- képes legyen a szakmai munka, döntések társadalmi és etikai következményeinek megítélésére;
- legyen elkötelezett a jogsegély, a pro bono jogász munka, közérdekű kötelezett-ségvállalás és a civil aktivitásban való részvétel mellett;
- legyen elkötelezett a közérdek és a közérdekű jogász munka iránt.

A jogász etikára vonatkozó felsorolt elvárásokon kívül további olyan követelmények is szerepelnek a listában, amelyek mögött erkölcsi értékek húzódnak meg, vagy amelyek egyfajta erkölcsi hozzáállást fejeznek ki.

A katolikus egyetemeknek tekintettel kell lenniük a Katolikus Egyház előírásaira is. A legfontosabb ezek közül II. János Pál pápa 1990-ben kiadott *Ex corde Ecclesiae* kezdetű apostoli konstitúciója, amely több helyen hangsúlyozza, hogy a katolikus egyetemeken a kutatásnak figyelembe kell vennie a vizsgált probléma etikai dimenzióit is, a katolikus egyetemek szolgáló küldetése kapcsán pedig úgy fogalmaz, hogy „[k]ülönleges elsőbbsége van annak, hogy keresztény nézőpontból vizsgálják és értékeljék a modern társadalom és kultúra uralkodó értékeit és normáit, valamint prioritás az életnek teljes értelmet adó etikai és vallási elvek átadásának felelőssége is” (I, 33). A normatív szabályok között az *Ex corde Ecclesiae* ennek megfelelően előírja, hogy „[a] hallgatók oktatásában össze kell kapcsolni az egyetemi és szakmai fejlődést az erkölcsivel, a vallási alapelvek és az Egyház szociális tanításának oktatásával. A különböző szakterületek tanterve tartalmazza a megfelelő etikai eligazítást az adott területen” (II, 4, 5). Mindezek mögé érdemes odahelyezni a katolikus egyetem identitásáról szóló I. részben található azon megfogalmazást, mely szerint a katolikus egyetem egyik lényegi tulajdonsága az „intézményes elkötelezettség Isten népének és az emberiség nagy családjának szolgálatára azon az úton, mely az életnek értelmet adó transzcendentális cél felé vezet” (I, 13, 4). Ezek nem a jogászképzésre specifikusan vonatkozó előírások, hanem általában a katolikus egyetemek tevékenységére irányuló elvárások. Az etikai elvek és a szakmai etika oktatásának tehát olyannak kell lennie, amely az ember életének teljes értelmet ad és az embert transzcendens célra, az üdvösségre vezet.

3. A jogászi hivatás etikai szabályai Magyarországon

Magyarországon a jogászi szakmai etika szabályait az egyes jogászi hivatásrendek által saját maguknak alkotott szabályzatok tartalmazzák. Az alábbiakban csak e szabályzatok főbb tematikus egységeit szeretném röviden kiemelni.

Bírák: Az Országos Bírói Tanács 16/2022. (III. 2.) OBT határozata a Bírák Etikai Kódexéről és annak elfogadásáról:

- Függetlenség és pártatlanság.
- Összeférhetetlenség.
- Méltóság és egyenlőség.
- Nyilvánosság, közösségi média.
- Gondosság.
- Szakértelem.
- Tisztesség.
- Tisztelet, együttműködés.
- Bíróági vezetők.
- A bírói önkormányzati és érdekképviselői szervek tagjai.

Ügyészek: A Legfőbb Ügyész ajánlása az ügyészi hivatás etikai szabályairól:³

- Alapvető köteleességek (pl. tisztességes, pártatlan, következetes, hatékony és időszzerű feladatellátás, az emberi méltóság és az emberi jogok tisztelete).
- A hivatás gyakorlásának általános szabályai (pl. a hivatás méltóságának megőrzése, tisztesség, gondosság, külső befolyástól mentesség, részrehajlás és elfogultság nélküli feladatellátás).
- A büntetőeljárás során kifejtett szakmai tevékenység szabályai (pl. tisztességes eljárás, önállóság, gyorsaság, észszerűség).
- A közjogi területen kifejtett szakmai tevékenység szabályai (pl. az ellenérdekű fél tájékoztatása, eszközök hathatós alkalmazása, társadalmi hatások figyelembevétele).
- A magánéletben tanúsított magatartás (az ügyészi szervezet integritása, tisztessége, pártatlansága, a hivatásukba vetett közbizalom erősítése).

Ügyvédek és ügyvédjelöltek: 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól:

- Az ügyvédi tevékenység gyakorlójának feladata.
- Az ügyvédi titoktartási kötelezettség.
- Az összeférhetetlenség.

³ Az ajánlást az Országos Vezetői Értekezlet 2014. december 3-án fogadta el. Az Ügyészek Országos Egyesületének is van 2001. április 24-én elfogadott etikai kódexe (Ügyészek Országos Egyesülete, 2001), de az nem minősül az ügyészi szervezet hivatalos iránymutatásának, hanem csak az egyesület tagjaira vonatkozik.

- Az ügyvédi megbízás.
- Az ügyvédi megbízási díj.
- Az ügyvédi meghatalmazás.
- A védői tevékenység.
- Az ügyvédi tevékenységhez kapcsolódó reklámra, valamint az ügyvédi tevékenységet gyakorló külső kommunikációjára vonatkozó követelmények.
- Az ügyvédi honlap.
- Az ügyvédi tevékenység gyakorlójának kapcsolata más ügyvédi tevékenység gyakorlókkal, az ellenérdekű féllel, a bírósággal és más hatósággal.
- Az ügyvédi tevékenységet gyakorló és az ügyvédi kamara kapcsolata.
- Az ügyvédi tevékenység gyakorlójával szembeni etikai elvárások.

Közjegyzők: A Magyar Országos Közjegyzői Kamara 16/2021. (VI. 28.) MOKK szabályzata a Magyar Közjegyzőség Etikai Szabálykönyvéről:

- Általános elvek (pl. feddhetetlenség, függetlenség, elfogulatlanság, szakmai önképzés).
- A közjegyző és ügyfelei.
- A közjegyző hivatali helyisége.
- A közjegyző és alkalmazottai.
- A közjegyző mint a kamara tagja.
- A közjegyző és a reklám.
- A közjegyzői titok és a közjegyzői hivatali titok védelme.
- Összeférhetetlenség.
- A közjegyző mint magánember.
- Az Etikai Bizottság.

Bíróági végrehajtók: A Magyar Bíróági Végrehajtói Kar Etikai Szabályzata (2016. június 6.):

- Bevezetés (pl. lelkiismeretesség, kötelességtudás, feddhetetlen élet, az általános erkölcsi normák betartása).
- A szabályzat célja és a fegyelmi vétség fogalma.
- A szabályzat hatálya.
- Etikai magatartási szabályok: rendelkezési jog tisztetben tartása, tisztességes eljárás, ésszerű időben befejezett eljárások, jogértelmezés és jogalkalmazás a részes felek érdekeire tekintettel.
- További magatartási szabályok (pl. hivatáshoz méltó eljárás, jogkövető magatartás a közfeladatok ellátása során és a magánéletben is, a felekkel szemben türelem és udvariasság, a hivatás méltóságának megőrzése).
- Összeférhetetlenség.
- Kapcsolat a bíróságokkal, hatóságokkal.
- Kapcsolat más bírósági végrehajtókkal.

- A bírósági végrehajtó és a Végrehajtói Kar kapcsolata.
- A bírósági végrehajtó és alkalmazottai.
- A bírósági végrehajtó irodája.

Kormánytisztviselők: A Magyar Kormánytisztviselői Kar Országos Közgyűlése 7/2019. (XII. 14.) MKK O. Közgy. határozatával elfogadott Hivatásetikai Kódexe:

- Hivatásetikai alapelvek: hűség, nemzeti érdek, elkötelezettség, felelősség, szakszerűség, hatékonyság, tisztesség, méltóság, pártatlanság, igazságosság, méltanyosság, arányosság, védelem, előítélet-mentesség, átláthatóság, együttműködés, lelkiismeretesség, példamutatás, támogatás, számonkérés, szakmai szempontok érvényesítése.
- Hivatásetikai részletszabályok: a visszaélések bejelentése, az elfogulatlanság megőrzése, tartózkodás a munkával összeegyeztethetetlen tevékenységektől, ajándékok el nem fogadása, a felkínált jogtalan előnyök visszautasítása, befolyásmentesség, vissza nem élés a hivatali helyzettel, vissza nem élés az adatokkal és információkkal, a hivatali és közforrások felelős felhasználása, fokozott felelősségvállalás vezetői szerepben, tisztességes eljárás munkahelyváltás esetén.
- Érdemtelen magatartások (pl. állami tisztviselőkkel szembeni becsületsértés, nagy nyilvánosság előtt ittas vagy bódult állapot, szexuális visszaélés).
- Az etikai eljárás.

Az egyes jogász hivatásrendi etikai szabályzatokból többé-kevésbé kirajzolódnak e hivatásrendek tipikus tevékenységei és sajátos viszonyai, amelyeket etikai előírásokkal szabályoznak. Mindegyikben található elvi jellegű rendelkezések, bár a szabályok absztrakciós szintje eltérő. Hasonlóságok is látszanak, például mindegyikben megjelenik az adott hivatásrend méltóságának megőrzése mint erkölcsi kötelesség, a titok megtartása, az érdekkonfliktus feloldása. A szolgáltatás reklámozásával kapcsolatos előírások hangsúlyosan szerepelnek az ügyvédeknel és a közjegyzőknél is. Világos ugyanakkor az is, hogy e szabályzatoknak nem célja olyan szempontrendszert vagy mércét adni, amely a jogászok számára egész életüket átható és kiteljesítő erkölcsi értékrendet jelentene.

Kérdés mindezek után, hogy a jogi felsőoktatásban mit érdemes, mit szükséges tanítani a jogász etikáról.

4. Mit tanítsunk?

E kérdésre közmegegyezés híján sokféle választ adnak a különböző egyetemek. Donald Nicolson három fő modellt különböztet meg. 1) A *hagyományos megközelítés* (conventional approach) a jogász hivatásrendek által saját tagjaik számára előírt formális etikai szabályok oktatását tartja elsődlegesnek, ezért ezekre koncentrálnak, előadás, esetleg kiscsoportos viták formájában, ahol a hallgatók megtanulják konkrét esetekre alkalmazni

ezen etikai szabályzatok előírásait. 2) A *kognitív megközelítés* (cognitive approach) a morális érvelés és értékelés képességének lépcsőzetes elsajátítására helyezi a hangsúlyt, azáltal, hogy a hallgatókat olyan dilemmahelyzetekbe helyezi, amelyekben fennálló elképzeléseik konfliktusba kerülnek az aktuális tapasztalataikkal. A kognitív konfliktus előállhat például morális dilemmákról szóló szókratészi dialógusok és szerepjátékok révén, melyekben a hallgatók megismerik egymás eltérő nézeteit is. A hallgatók ezen túlmenően bevezetést nyernek különböző etikai elméletekbe (pl. deontológia, utilitarizmus, erényetika) és ezeket alkalmazzák konkrét helyzetekre. Így olyan eszköztárunk alakul ki, amelyhez megfelelő formális etikai szabályok híján is nyúlhatnak és levezethetik belőle a megoldást, ha etikai dilemmákba ütköznek. 3) A *jellemközpontú megközelítés* (character approach) a hallgatók morális karakterének képzését helyezi előtérbe és arra fókuszál, hogy a hallgatók minél több saját konkrét gyakorlati tapasztalat és az erkölcsi dilemmákban való megmerítkezés által kialakítsák saját erkölcsi egyéniségüket, amelynek révén nemcsak érzékennyé válnak az erkölcsi kérdésekre és képessé azok eldöntésére, de motiválttá és bátorra is arra, hogy ezt rutinszerűen tegyék. Tehát nem pusztán tudásról és értésről van szó, hanem saját morális karakterük tevékenység általi gyakorlati megéléséről, erősítéséről (Nicolson, 2011, 5–8.).

A jellemközpontú megközelítés gyökerében, úgy tűnik, rokon az arisztotelészi fölfogással. A Nikomakhoszi etikában Arisztotelész is abban látja az etikával való foglalkozás célját, hogy az ember erkölcsössé fejlessze saját jellemét: „...nem azért foglalkozunk e kérdéssel, hogy megtudjuk, mi az erény, hanem hogy jókká legyünk, mert különben semmi hasznunk sem volna belőle...” (Arisztotelész, 1987, 2. könyv, 1103b36–39), ez pedig csak a tudás személyes tapasztalattal való ötvözésével, gyakorlással, hozzászokással lehetséges (Jakobowitz és Rogers, 2014, 201). A jellem erkölcsössé fejlesztésének céljával jól párhuzamba állítható a katolikus egyetemekre nézve az *Ex corde Ecclesiae* apostoli konstitúció által megfogalmazott, a teljes életnek értelmet adó etikai oktatás követelménye is: itt sem pusztán egy hivatás etikus gyakorlásáról, hanem az egész emberi személyt átható erkölcsi beállítódásról, a teljes élet erkölcsös megélésére való törekvésről van szó.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a fakultás első dékánja, Zlinszky János (1928–2015) fektette le a jogászai etika oktatásának alapjait. Zlinszky János egyetemistaként tudományos pályára készült, de a kommunista diktatúra idején koncepciósi eljárásban kizárták Magyarországon összes egyeteméről és később is távol tartották az akadémiai szférától. Ezért hosszú ideig jogtanácsosként és ügyvédként dolgozott, s tudományos tevékenységét intézményi háttér nélkül, főleg nyugat-európai kapcsolatokat építve végezte, elsősorban a római jog területén. Csak a diktatúra enyhülése idején, az 1980-as években engedték a katedrára. A római jog professzora lett, majd alkotmánybíró a politikai átmenet során létrehozott magyar alkotmánybíróságon. Meggyőződéses keresztényként állhatatosan kereste az emberként és jogásként való erkölcsi tökéletesedés útjait. Jelentős gyakorlati jogászai tapasztalat és tudományos jártasság birtokában figyelme a jogászai etika felé is fordult, s igyekezett feltárni a jogban

benne rejlő erkölcsi értékeket, valamint a keresztény erényetikára alapozva kidolgozni az etikus jogász tevékenység alapjait (Zlinszky, 1990; Zlinszky, 1998). Az erényetikai megközelítés egyébként nem egyedülálló a jogász etika kapcsán, ha a cél az erkölcsös, erényes karakter fejlesztése (Traczykowski, 2024, 37–38).

Zlinszky János két kurzust illesztett az 1995-ben a Pázmány Egyetemen induló ötéves osztatlan jogász mesterszak tantervébe. Az egyik a *Keresztény erkölcs és jogász etika* című tantárgy, amely erényetikai megközelítésben azt tárgyalja, hogy mit jelentenek az egyes erények általában, s mit jelentenek a jogász, a jogász tevékenység szempontjából. Az áttekintés a teológiai erényekkel kezdődik (hit, remény, szeretet), majd a sarkalatos erények következnek (okosság, igazságosság, bátorság, mértékletesség), s a sor folytatódik további erényekkel és értékekkel, mint az alázatosság, engedelmes-ség, állhatatoság, türelem, hallgatás, irgalmasság és megtérés, hűség és tisztaság. Az imént hivatkozott, azonos című könyv további fejezeteket is tartalmaz a következő témákról: lelkiismereti szabadság, tulajdon, munka, testi és lelki szegénység, a gyöngék és rászorulóknak védelme, a kereszténység szemlélete az öregségről és betegségről, a hatalomvállalás és -gyakorlás erénye, a béke értéke.

A másik kurzus neve *Jogász etikai problémák*. E kurzus tematikáját eredetileg Zlinszky professzor és a hallgatók által éppen aktuálisnak tartott jogász, közéleti kérdések képezték, amelyeket az órán jogi és etikai szempontból tárgyaltak. Azóta a témáknak kialakult egy többé-kevésbé állandó része, amely kiegészül a hallgatók által a félév elején fölvetett problémákkal. Állandó elemként épülnek be a tematikába a főbb hivatásrendi etikák (bírói, ügyészi, ügyvédi etikai szabályok), egyes bioetikai kérdések (eutanázia és orvos által asszisztált öngyilkosság, abortusz), a migráció, a háború és a fegyveres konfliktusok, a halálbüntetés és az élethossziglani szabadságvesztés, a közvetlen demokratikus intézmények, valamint a politikusi tevékenység erkölcsi megítélése. Nemrég kerültek be hallgatói javaslatra a közösségi média és a mesterséges intelligencia kérdései. Az órákon bemutatásra és megtárgyalásra kerül e témák jogi szabályozási háttere, a Katolikus Egyház társadalmi tanításának releváns része, ha van ilyen az adott kérdésben, s a tipikus erkölcsi dilemmák, amelyeket a témák fölvetnek.

5. Hogyan tanítsunk?

A „hogyan tanítsuk a jogász etikát?” kérdésre éppúgy nincs egyöntetű válasz, mint a „mit tanítsunk a jogász etikából?” kérdésre (Burns, 1993, 22.). A „hogyan” kérdésében összekapcsolódnak oktatásszervezési, időzítési, humán erőforrási és oktatásmódszertani kérdések. Így a válaszok is sokfélék lehetnek: egy vagy több kurzus, jogklinikai oktatás, kötelező vagy választható, szimulált gyakorlat, esettanulmányok, szókratészi módszer, videó és filmes prezentációk, előadások stb. (Burns, 1993, 7–15.). Vannak, akik különböző diszciplínák és hivatások (általános filozófia és jog – filozófus és jogász) közös munkájaként látják a jogász etika oktatását legcélravezetőbbnek (*multidisciplinary co-teaching*,

vö. Szoboszlai-Kiss & Andrási, 2023). Mások arra hívják fel a figyelmet, hogy a jogászai etikát nem különálló tantárgyban kéne tanítani, hanem minden jogi tárgyba beépülő módon (*pervasive ethics* és *whole-of-curriculum approach*, vö. Robertson, 2009, 59–60.), esetleg úgy, hogy egy alkalmazott etikatanár támogatja a jogászokat abban, hogy saját tantárgyukban hogyan térjenek ki az etikai kérdésekre (Traczykowski, 2024, 43.).

A katolikus megközelítéstől nem áll távol az egész curriculumot átjáró etikai szemlélet és oktatás, hiszen a katolikus egyetemek oktatói kötelesek saját tudományáguk kutatásának tartalmát, célját és eredményeit egy egységes keresztény világszemlélet egészébe illeszteni, ami óhatatlanul összefügg egy etikai beállítódással is. Egyúttal a keresztény élet hiteles megvallói és tanítói kell, hogy legyenek, megvalósítva a szakmai tudás és a keresztény bölcsesség közötti integrációt (*Ex corde Ecclesiae*, I, 22.).

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogásképzésén is óhatatlanul van etikai, világnézeti tartalma a különböző jogász szakmai tantárgyaknak. Az Alkotmányjog kurzus alapjogi részeinél, például az emberi méltóságnál megkerülhetetlen annak kifejtése, hogy ez a méltóság a keresztény hiten, közelebbről azon alapul, hogy Isten az embert a saját képmására teremtette, szereti és megváltotta. A Polgári jog tantárgy orvosi jogi részénél ugyancsak aligha lehet eltekinteni attól, hogy az oktató az eutanáziával, abortusszal kapcsolatos jogi szabályokra a keresztény erkölcsi értékrend szempontjából is reflektáljon, vagy a házassági jogi résznél világossá tegye a polgári és az egyházi házasság közötti különbséget, s az utóbbi mögött álló teológiai, erkölcsi többlet-jelentéstartalmat. A példák sora folytatható.

Ami a két kifejezetten jogászai etikával kapcsolatos kurzust illeti, azok az erkölcsi karakter építését, formálását célozzák. A Keresztény erkölcs és jogászai etika tantárgy erényetikai megközelítése azt a célt szolgálja, hogy a hallgatók későbbi életük mindennapjaiban is és jogászai hivatásuk gyakorlása során is törekedjenek az erényes, etikus magatartásra (jellemközpontú megközelítés). A Jogászai etikai problémák kurzus pedig konkrét, a jog szempontjából releváns szakterületeken felmerülő etikai kérdéseket, dilemmákat tematizál. A két kurzus kötelezően választható jellegű, vagyis olyan tantárgyak, amelyeket kurzusok egy kisebb csoportjából lehet választani, azzal, hogy bizonyos számú kurzus elvégzése az adott tárgycsoportból kötelező. Az átlagos kurzuslétszám meghaladja a száz főt.

A heti kétszer 45 perces kontaktórákon az oktató gyakran él azzal az eszközzel, hogy a hallgatókat konkrét vagy képzelni szituációkba helyezi és kvízkérdéseket tesz föl nekik, amelyekre a hallgatók online applikációval válaszolhatnak, vagy előre meghatározott válaszlehetőségekből választva (itt a konkrét válaszlehetőségek mellett szokott lenni egy „más válaszom van” válaszlehetőség is) vagy szabadszavas módon. A válaszarányokat kivetítik egy képernyőre és elindul egy közös reflexió, illetve vita, amelynek keretében a jelentkezők elmondhatják a saját válaszuk mögötti érveket és meghallgatják egymás álláspontját és érvelését is. Ez a módszer egyszerre igyekszik biztosítani a hallgatók bevonását és figyelmének fenntartását egy aránylag magas kurzuslétszám mellett is, valamint gyakoroltatni velük az etikai dilemmák felismerését, s az azokra való értelmes, érveken alapuló választást.

A számonkérés mindkét kurzuson egy esszé megírásából áll, amelyben egy konkrét élethelyzetre kell reflektálni és előre megadott szempontok szerint a felmerülő erkölcsi kérdésekre érvelésen alapuló választ adni. Sem az órákon, sem az esszé megírásánál nem egy konkrét válasz adása az elsődleges cél, hanem az, hogy a hallgató egyéni választ adjon, átgondolt szempontrendszerre alapozott, logikus, etikai érveléssel.

Természetesen nehéz a jogász etika oktatása itt leírt rendszerének hatékonyságát egzakt módon mérni. Az oktatóban könnyen alakul ki az a benyomás, hogy a hallgatók erkölcsi karakterének fejlesztésének sikere nagymértékben függ már meglévő erkölcsi attitűdjüktől, értékrendjüktől és motivációjuktól. Biztatónak leginkább azt tarthatja, ha felcsillan néha a hallgatókban az érdeklődés és az az igény, hogy életüket és hivatásukat szolgálatként, értékmegvalósító tevékenységként éljék meg. Az oktatónak a tanrend adta keretben a mustármag elvetése a feladata, a növekedést Isten adja (Mt 13,31–32; 1Kor 3,6–7).

Irodalomjegyzék

- American Bar Association (1983). Model Rules of Professional Conduct. (2025-ben hatályos változat.) https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents/
- American Bar Association (2020). Model Code of Judicial Conduct. https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_code_of_judicial_conduct/
- American Bar Association (2025). Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools 2025–2026. https://www.americanbar.org/groups/legal_education/accreditation/standards/standards-rules/
- Andrási, G. (2013). Teaching Legal Ethics: What Can We Learn From U.S. Standards and Practices? <https://ssrn.com/abstract=2203366> és <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2203366>
- Arisztotelész (1987). Nikomakhoszi etika (ford. Szabó Miklós). Európa Kiadó.
- Burns, S. (1993). Teaching Legal Ethics. *Legal Education Review* 4(1), 1–24.
- Jacobowitz, J. L. & Rogers, S. (2014). Mindful Ethics – A Pedagogical and Practical Approach to Teaching Legal Ethics, Developing Professional Identity, and Encouraging Civility. *St. Mary's Journal on Legal Malpractice & Ethics*, 4(1), 198–240.
- János Pál II. (1990). *Ex corde Ecclesiae*. Ford. Széchényi Kinga. Szentszék, 1990. augusztus 15. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/ex-corde-ecclesiae>
- Komáromi, L. (2025). Teaching Legal Ethics at the Catholic University. The Experience of the Pázmány Law School. *Pázmány Law Review*, 12, 143–155. <https://doi.org/10.55019/plr.2025.1.143-155>
- Kulturális és Innovációs Minisztérium (2025). A felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések 2025/26-os tanévtől alkalmazandó képzési és kimeneti követelményei (2025. március 21.) <https://kormany.hu/application/documents/86cfc276-12cf-43f5-825f-e299fc0d2ce0/download>
- Legfőbb Ügyész (2014). A Legfőbb Ügyész ajánlása az ügyészi hivatás etikai szabályairól. <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/ugyeszi-etika/a-legfobb-ugyesz-ajanlasa/>
- Magyar Bírói Végrehajtói Kar (2016). A Magyar Bírói Végrehajtói Kar Etikai Szabályzata. https://mbvk.hu/wp-content/uploads/2021/09/etikai_szabalyzat.pdf
- Magyar Kormánytisztviselői Kar (2019). A Magyar Kormánytisztviselői Kar Országos Közgyűlése

- 7/2019. (XII. 14.) MKK O. Közgy. határozatával elfogadott Hivatásetikai Kódexe. <https://mkk.org.hu/node/485>
- Magyar Országos Közjegyzői Kamara (2021). A Magyar Országos Közjegyzői Kamara 16/2021. (VI. 28.) MOKK szabályzata a Magyar Közjegyzőség Etikai Szabálykönyvéről. https://admin.kozjegyzok.mokk.hu/uploads/documents/20210712104048_25a9b5e0e949a166e7f2a0311b54df82.pdf
- Magyar Ügyvédi Kamara (2018). 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól. https://www.muik.hu/_files/ugd/1ea598_90f6e85d35674723bfc4469a93beb054.docx?dn=06_2018_MUK.docx
- Nicolson, D. (2011). Teaching Legal Ethics: What, How and Why. *Revista De Educación Y Derecho, Education and Law Review* 1, 1–22. <https://doi.org/10.1344/re&d.v0i01.2231>
- Országos Bírói Tanács (2022). Az Országos Bírói Tanács 16/2022. (III. 2.) OBT határozata a Bírák Etikai Kódexéről és annak elfogadásáról. https://birosag.hu/sites/default/files/birak_etikai_kodexe_.pdf
- Robertson, M. (2009). Providing Ethics Learning Opportunities throughout the Legal Curriculum. *Legal Ethics* 12(1), 59–76. <https://doi.org/10.1080/1460728X.2009.11423921>
- Szoboszlai-Kiss, K. & András, G. (2023). The Best of Two Worlds: Multidisciplinary Co-Teaching of Legal Ethics. *Hungarian Journal of Legal Studies* 64(2), 308–321. <https://doi.org/10.1556/2052.2023.00466>
- Traczykowski, L. (2024). Effective Teaching of Legal Ethics: Use an Applied Ethicist. *Legal Ethics* 27(1), 25–44. <https://doi.org/10.1080/1460728x.2024.2399919>
- Ügyészek Országos Egyesülete (2001). Az Ügyészek Országos Egyesületének szabályzata az ügyészek alapvető jogairól, kötelességeiről és felelősségéről. <https://www.ugyeszek.hu/hu/dokumentumok+-+etikai+kodex.html>
- Zlinszky, J. (1990). A jogász erkölcs. *Magyar Jog*, 45(1), 17–26.
- Zlinszky, J. (1998). Keresztény erkölcs és jogászai etika. Szent István Társulat.